

Josefina Franke

1878 Josefina Franke (J. Franke/Skellefteå museum)

Josefina Franke f Riego (1843-1905) blev 1866 den första som öppnade en permanent fotoateljé i Skellefteå.

Hon gifte sig 1865 med Carl Franke från Hannover som spelade trumpet på föreställningarna och som senare också blev fotograf i Skellefteå. Åke Lundgren har skrivit boken Panorama som skildrar deras liv.

Josefina kom från en artistfamilj där pappan var spanjoren Johan Joseph Riego (1810-1869) påstod sig vara f.d. dansör vid Kongl. Theatern i Stockholm och mamman norskan Anna Johanna Stiegler (1823-1891) hade en bakgrund med bl.a. riduppvisningar. De dansade på lina och gjorde även andra konster. Giftermålet skedde 1842.

De hade ibland ett lite ovanligt sätt att ta betalt: "Entrén är friwillig och betalas efter resp. åskådarnes godtycke".

Med Kongl. Maj:ts Allernådigste Tillstånd
gifwes i morgon Söndagen den 21 Maj uti Ca-
roli Bation wid Slottet

En stor Representation,
i 4 afdelningar.

Första Afdelningen.

Akrobatiskt Dans på spänd Lina.

1. Den lille Jacobi Hansen, från Christiania, dansar en seriös dans, deruti han särskilt utmärker sig med otroliga kroppsställningar och böjningar.
2. Joachim dansar en grotesk dans, hwaruti han gör de swåraste språng.
3. Fru Riego dansar *les pas Bergers* och slutar stående på en stol på linan m. m.
4. Joachim dansar med twenne forgar på fötterna, och slutar med att stå på hufswudet på linan.
5. *Pas de deux*, dansas af Fru Riego och Joachim.

Andra Afdelningen.

Indianernas Gymnastiska och Arabiska Öfningar utferas af hela Sällskapet, hwarwid underdignad skall såsom Bajazzo söka att underbålla den respektive Publifen. Tillika skall den ärliga Josephina Riego deltaga i många swåra ställningar.

Tredje Afdelningen.

Indianiska, Akrobatiska och Herkuliska Lekar, samt Balanceringar med såväl tyngre som lättare föremål, hwilka utferas af Sällskapet.

Fjerde Afdelningen.

Stult=Vallett,
utföres af hela Sällskapet.

Entreen är för äldre personer 8 fl. Banko, för barn under 12 år 4 fl. Banko. Biljetterna säljas wid Slottsbron.

Wörjan sker kl. 4 och slutet omkring kl. 6 eftermiddagen.

S. Riego.

1848-05-20 Första gången Josephina nämns i en annons. Hon påstås vara tre år men hon var då nästan fem (Malmö Allehanda)

Hon började snart uppträda på lina och turnerar över hela landet och i Finland. Men hon besökte förmodligen aldrig Skellefteå.

Oftast turnerade hon tillsammans med sin bror Rudolf Riego (f 1845) och ibland också med sin syster Anna Christina (f 1844). Hon hade ytterligare fem syskon f 1846-56.

Många av syskonen blev berömda. Brodern Rudolf grundade cirkusen Cirque de Nord som med sextiofem personer och trettio två hästar turnerade över hela landet.

System Amalia Riégo (1850-1926) scendebuterade som operasångerska 1872. I slutet av 1880-talet flyttade hon till Paris och 1890 till New York.

Brodern John Riego (1852-1912) gjorde mängder av teaterroller i Sverige och Finland.

Det skedde en brytning i familjen. Den sista anonsen om att de uppträdde tillsammans var från 21/7 1855. Fadern dog på fattighus och i dödsannonsen nämns inga sörjande. När modern sedan dog så räknas de sörjande upp. Det låter som om att han gjort något oförlåtligt.

J. J. Riego försörjde sig efter brytningen genom att turnera på marknader i bl.a. Skellefteå med visning av s.k. Panorama. Han visade 15/8 1855 ett krigspanorama på Storgatan 39 i ett magasin hos handlare Didrik Gebhard (1809-1876).

Efter brytningen turnerade Josefine tillsammans med tre år yngre brodern Rudolf.

Avertissement.

Med Högvederbörligt tillstånd gifva under-tecknade Nyårsdagen den 1 Januari 1860, uti Herr Rahikainens nya salong,

EN INTRESSANT

KONST REPRESENTATION

i 4 Afdelningar:

Första Afdelningen:

Mekaniska och Fysiska Konster eller Naturligt Trolleri.

Andra afdelningen:

Akrobatisk Dans på spänd Lina 1:o. Grotesk Dans, utföres af Rudolf Riego, som slutar denna afdelning med flera saltomortal språng. 2:o. Seriös Dans, utföres af Josefine Riego såväl med som utan balancerstång under många attituder. 3:o. Dans med 2:ne korgar på fötterne, utföres af Rudolf Riego.

Tredje Afdelningen:

Equilibristiska Konstproduktioner i den högre Gymnastiken, såsom Saltomortal öfver stolar och bord, föreställande Tiger och Lejonsprång, samt Chinesiska Pyramider och Arabiska ställningar m. m., som utföres af sällskapet.

Fjerde Afdelningen:

Harlequin som kock eller Pierrot som vansinnig. Komisk Pantomim i 1 akt; af Cassatia.

Priserna äro: Parterre 40 kop. samt för barn hälften. Galleri 10 kop. silf. Ingången öppnas kl. $\frac{1}{2}$ 6 och början sker kl. 6 eft. m.

J. Riego & O. E. Olson.

1859-12-31 Sextonåriga Josefine Riego uppträder i Kuopio i mellersta Finland tillsammans med trettonåriga brodern Rudolf (Ilmoitus-Lehti)

I oktober 1862 hände olyckan som krossade hennes ena ben och gjorde slut på karriären som lindanserska.

Sernöfand. Den Riegoska lindansaretruppen, som erhållit kon. bef: hdes i länet tillstånd att å marknaderna inom länet gifwa representationer, infann sig wid den nyligen hållna marknaden i Sollefteå, men blef af "wederbörande" berstädes förnekad att uppträda. Truppen måste derföre med oförrättadt ärende lemna marknaden och hade tillika den olyckan på resan derifrån, att den häst skenade, efter hwilken Josefine Riego åkte, och då hon sökte att hoppa ur åkdonet lyckades detta ej bättre, än att hon fick sitt ena ben krossadt och ligger nu på lazarettet, sedan amputation lyckligen blifwit verkställd. — Utan att vara någon wän af fringresande lindansaretrupper måste man, såsom menniska, ömna för hwarje olycklig; denna flicka uppehöll kanske genom sin konst en hel familj och ligger nu hjälplös — och detta härleder sig till en stor del från ett i otid utöfwadt mattspråk.

1862-10-11 Olyckan som tvingade henne att amputera högra benet nedanför knäet och ersätta med ett träben (Norrländska Korrespondenten)

Men det var krut i Josefine! Några månader efter amputationen så var hon lärling hos en fotograf i Sundsvall. Yrket ansågs sedan 1860-talet respektabelt och lämpligt för kvinnor. Sommaren 1863 tog hon språnget och öppnade egen ateljé i Sundsvall.

Avertissement.

Undertecknad som anländt till staden, får hos den resp. allmänheten tillkännagifva att jag öppnat Fotografisk Atelier uti hr Tjulins gård, Trädgårdsgatan, och rekommenderar mig till utförande af vällyckade porträttet såväl å papper som waxduk.

Endast klara och goda bilder utlemnas; och aftages porträtter såväl i klart som mulet väder.

Sundsvall i Juni 1863.

Josephina Riego.

1863-06-27 Josefine öppnar egen ateljé i Sundsvall (Norrländska Korrespondenten)

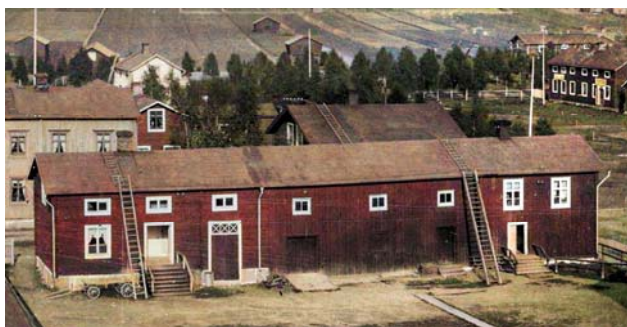
Efter ytterligare några månader så öppnade hon egen ateljé i Sundsvall. Hon besvärades inte så mycket av sitt träben utan kunde t.o.m. dansa med det.

År 1864 var "Fina" i Åbo och Kuopio som fotograf och visade, inspirerad av sin far, panorama i Köping.

Hon gifte sig 1865 med Carl Franke och de får samma år sonen Rudolf som döptes efter Finas bror. De flyttar till Luleå där Carl fick anställning som fältmusikant vid Norrbottens regemente och avancerade till musikfanjunkare.

Franke hade sökt och fått en stadsvaktmästare-tjänst i Skellefteå och de flyttar 1866 in i en bostad i polishuset på Nygatan 44.

Men Josefina drömde om en egen ateljé. Hon gjorde sig snabbt bekant med stadens damer och med det kundunderlaget så kunde hon öppna ateljé på Nygatan 49 mitt emot bostaden. Det huset ägdes av boktryckare Per Olof Ellversson som där tryckte sin Skellefteå Nya Tidning.

1890 Polisstationen där Franke bodde i någon av de två lägenheterna i huset ändrar. På andra sidan Nygatan skymtar taket på huset där Fina öppnade ateljé (Skellefteå museum, färglagd)

Annonser.

Fotografi.

Undertecknad, som har sin Fotografi Atelier i Boktryckar Ellverssons gård, får härmed hos den ärade allmänheten rekommendera mig till förfärdigande af Porträtter. Priset per dussin är 5 Rdr Rmt. Skellefteå i Juli 1867.

Josefine Franke.

1867-07-10 Josefines första annons om sin ateljé på Nygatan 49 där hon tog foton som monterade på kartong märkt J. Franke (Skellefteå Nya Tidning)

Fotografering

vid undertecknads Atelier i Apotekar Wåhlins gård tager sin början med nästa veckas ingång

Josefine Franke.

1868-05-20 Ateljén flyttas till Storgatan 46 där Brinken nu finns (Skellefteå Nya Tidning)

År 1873 sade Carl Franke upp sig som stadstjänare och hyrde ett hus på Storgatan 51 av källarmästare Lundberg. Huset hade 1863-70 bebotts av skolläraren och kantorn Anders Lundberg som fått en fast tjänst och flyttat till Brännan. Huset kallades därför i folkmun för Lundbergs gård.

Fina hade längre sökt ett större utrymme för sin ateljé. De köpte huset av Lundberg och året därpå flyttade de ateljén "en trappa upp till vänster" i Lundbergs gård.

Ca 1910 Lundbergs gård. Det revs 1862 (Nils Hasselberg/Skellefteå museum, färglagd)

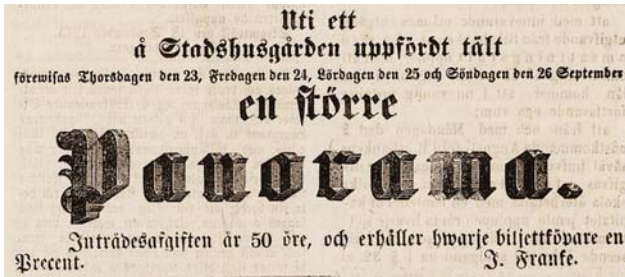
Undertecknads Fotografiska Atelier

är flyttadt till f. d. Lundbergs gård en trappa upp till vänster, och är öppnad för Fotografering från kl. 10 f. m. till 3 e. m. alla Söndagsar, dock bör anmälan ske i min nu varande bokab. S. Franke.

1874-02-34 Annonns om att ateljén flyttas till Storgatan 51 vid Boströmsbäcken (Skellefteå Nya Tidning)

1871 låter Fina meddela att hon från Stockholm har tagit hem "en ny och god Aperot för Fotografi, och rekommenderar sig hos ortens respektive herrskaper till utförande af såväl kabinetts- som visit-kort och Landskapsstycken".

Josefina hade redan 1864, inspirerad av sin far, börjat med panoramavisningar. Nu började hon med det också i nuvarande Skellefteå Stadspark.

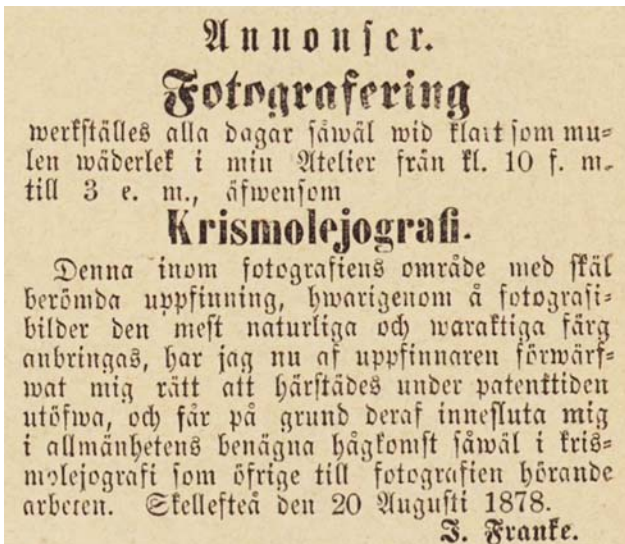

1875-09-22 Annonser i Skellefteå Nya Tidning om panoramavisningar

Det finns flera typer av panoramavisningar. Vid de äldsta, som det förmodligen här är frågan om, placerades breda målningar runt rummets väggar. Mellan målningarna och åskådarna byggdes det upp en förgrund för att ge känsla av djup. Helst skulle rummet vara runt och åskådarna flyttade runt för att se bilderna.

År 1877 hade Josefina panoramavisningar i sitt tält i Stadshusträdgården. Bland de målningar som visades var "Totalansigten från Wien" av landskapsmålaren Carl Thinié.

År 1878 kom färgsättningsmetoden Krismolejografi. Med den kunde foton som kolerats med oljefärger fås att se naturliga ut och vara hållbara över tid. Josefina ville utvecklas som fotograf och var en av de första som tog till sig metoden.

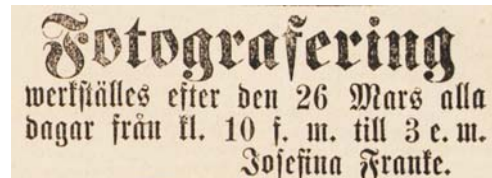

1878-08-21 Fina annonserar att nu kan man få "färgkort" hos henne Skellefteå Nya Tidning

Omkring 1877 så säger Carl upp sig från sin tjänst som stadstjänare och vill att Fina ska lära upp honom till fotograf.

Han tar så småningom över ateljén. Från ca 1881 så börjar det stå C. Franke på kartongerna som foton är monterade på. Det tar lite längre tid att genomföra namnbytet i annonserna eftersom Josefina är så etablerad.

Fina arbetade på flera fronter med att få folk att komma till ateljén. Fotografering på den tiden krävde bra ljusförhållanden men med ny teknik kunde hon få fotosäsongen att påbörjas redan i mars istället som tidigare först i maj.

1881-05-23 Efter denna annons så börjar det stå C. Franke (Skellefteå Nya Tidning.)

Ateljéns nästa annons 1881-06-08 är undertecknad med C. Franke. Men Josefine Franke är ett etablerat namn och återkommer som "dragplaster" i annonser från början av 1882. Men sedan tar maken över.

1891-08-27 Även sedan maken tagit över ateljén så syns hennes namn i annonserna när de åker ut i byarna och fotograferar.

Ateljén blir alltmera ett familjeföretag där Josefina och Carl arbetar sida vid sida. Även barnen deltar i arbetet och utbildar sig därmed till fotografer. Det markeras genom att ateljén åren 1890-1916 kallas för Franke. Undantag är åren 1905-07 där Carl efter hustruns död återtog namnet C. Franke.

År 1894 fick de pris på en fotoutställning i Luleå. Fr.o.m. 1895 är medaljerna med på alla fotografier.

År 1895 bygger de ett nytt hus med långsidan mot Storgatan och gaveln mot Skeppargatan.

Öster om huset rann Boströmsbäcken. På norra sidan byggdes en jättelik spegelvägg vars syfte var att släppa in ljus i ateljén.

Ca 1907 Ateljén från nordväst. Det gamla huset finns norr och öster om ateljén.

Några (alla?) i familjen bodde förmodligen kvar i det gamla huset som revs 1962.

(C. Franke/Skellefteå museum, förlagd)

Utom att vara fotograf så var hon skicklig på att väva, knyppla och i all slags handslöjd.

De hade även ett hemman om ½ tunnas skatt på Tjärn med häst, kor, dräng och piga. Hemma talade de alltid tyska.

Efter en kort tids sjukdom avlider Josefina på julafton 1904. Ateljén började då under några år åter kallas för C. Franke.

Åke Lundgren skrev 2017 en roman Panorama som bygger på Carl och Josefina liv.

Ca 1904 Carl och Josefina strax innan hon dog (Peterzén & Franke, förlagd)

Barnen

1. Carl Rudolf f 1865 i Luleå och d i Amerika

Ca 1872 Yngste sonen Rudolf (J. Franke/Skellefteå museum, färglagd)

2. Johanna Henrietta "Jetta" (1866–1941) f i Söderhamn och d i Stockholm. Gift 1886 med skeppsklareraren Carl Hjalmar Nygren

Ca 1888 Henrietta g Nygren C. Franke/Skellefteå museum, färglagd)

1888-07-19 Nygifta Henrietta hjälper sin far med fotograferingen och får då t.o.m. med sitt namn i annonsen (Skellefteå Nya Tidning)

3. Amalia Josefina "Fina" (1868-1951) f i Skellefteå och d i Härnösand. Hon hade egen fotoateljé i Stockholm. Gift med musikkdirektör Emil Trobäck i Stockholm.

Ca 1889 Josefina (Fina) g Trobäck (1868-1951) (C. Franke/Skellefteå museum, färglagd)

4. Gustaf Henning (1870-05-10–ca 1937) d i Amerika

5. Maria "Mimmi" (1872-09-14–1931-08-25). G med fabrikör Gordon Brolin i Stockholm

1891-08-27 Mimmi fotograferar i Burträsk samtidigt som hennes mor är i Käge och far i Skellefteå

6. Sally Thyra Sophie (1874–1955) f i Skellefteå och d i Härnösand. Gift med Oscar Peterzén i Skellefteå. Thyra drev tillsammans med system Emma fotoateljén Peterzén och Franke i Sundsvall (se bild av dem tillsammans)

Ca 1895 Thyra Franke (Helena Edlund/Skellefteå museum, färglagd)

7. Stefania Elisabeth ”Fanny” (1875–1899) f i Skellefteå och d i Stockholm. Var en tid skådespelerska. Gift med köpman Knut Brolin, Stockholm

8. Heinrich Oswald (1877-1880)

9. Emma Kristina (1879–1955). Gift 1911 med direktör Konrad Andersson (1877-1958) i

Sundsvall. Drev tillsammans med system Emma fotoateljén Peterzén och Franke i Sundsvall.

Ca 1885 Systrarna Thyra g Peterzén och Emma g Andersson (C. Franke/Skellefteå museum, färglagd)

10. Henning Kontstantin (1881-1887)

11. Johan Napoleon *1883-06-24. Far till Amerika 1911 där han sedan dör. Inskriven i Skellefteå sjömanshus 31 aug. 1899. Ett tag fotograf i Härnösand. Ägde en stor fotoateljé i Amerika

12. Karl Arvid (1887-1888)

Stig Sandström, stigsand49@gmail.com, www.lokalhistoriaskelleftea.se